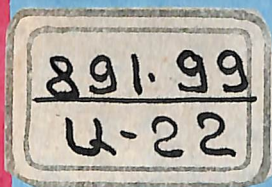

5220

Uyuen bueh

fuep tün

Yueh pü

1918

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ս. ԱԶԱՏԵԱՆ

180 1/2

ԲԱՐԵԼՈՆԸ

ՆԵՐՔԱԾԱՌՆ ԿԱՅԱԿԵՐԳՈՒԹԻՐՆ

ՄԷԿ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՁԱՆԱԿԻ ԱՐԺԱՆԱՅԱԾ ԹՈՓԱԼԵԱՆ ՄՐՑՄԱՆ

12003

12000

Տպագրութեան յանձնուեցաւ. Հայաստանի անկախութիւնը
հռչակուած նախօրեակին

891.99
Կ-22

1918

Գ. Ա. Հ. Ի. Բ. (Եզրագրող)

891-99
U-22
Uy."

8608.

8608.
~~8608.~~

26018-4.2.

Ա Ն Ձ Ի Ն Ք

ՄԱՆԿԱՍԱՐ Ա.Դ.Ա.	Ակնցի
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՌԷԻԶ	Մշեցի
ԶՈՄԻԶ ԱՐԹԻՆ	Քարբերոցի
ՍԵՐՈՔ ՔԷՀԵԱ	Սերաստացի
ԶԷՄԷՆՃԻ ՊՕՂՈՍ	Կեսարացի
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ	Պոյսեցի
ՄՆՈՔՐԻՈՍ ԱՔԵՂԱՅ	Կոռուց Անապատեն
ՎԱՐԴԱՆ Ա.Դ.Ա.	Վանցի
ՄԱՆՏՈՍՏՈՅ	Ռուսահայ
ԱՊՐԱՀԻՄ	Եգիպտահայ
ԾԱՌԱՅ ՄԸ	

Դառաւաքաւորները անցնալով քաղաքը հաւաքու աշխատեցանք սխալ ասելու եւ օտար բաներ գործածել:

Ներկայացման իրաւունքը հեղինակին վերապահեալ է:

494656
9

Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն

(Տեսարանը կը ներկայացնէ կահաւորուած սենեակ մը, սեղանի մը շուրջը աթոռներ : Կարգաւ ներս կը մտնեն Մանկասար, Յովհաննէս, Արթին, Սերոբ, Պօղոս, Վահագնապետ, Օնորիոս, Վարդան, Մանեսոֆ եւ Ասրահիմ:)

Մանկ. — (Աթոռները ցոյց տալով) Հրամայեցէք հաւնայեկը աթոռներուն վրայ բազմեցէք իւր, միւսին մատուցել մը համար երկուքեք խօսք անինք: (Կը նստին՝ նախադասին աթոռը պարսպ կը մնայ) (Յովհաննէսին) բարով եկար:

Յովհ. — Աստուծոյն քեզ:

Մանկ. — (Արթինին) Հրամայեցէք ալ:

Արթ. — Դուն ու քու առնել չէն ըսի:

Մանկ. — (Սերոբին) Եւ դին:

Սերոբ. — Ատուկ խանձող կու հարցնիմ:

Մանկ. — (Պօղոսին) Վէ՛րաւրը դին ալ բարի եկար:

Պօղոս. — Ասլըն չօք՝ վէ սօյըն հիսապսղը օլտուն:

Մանկ. — (Վահագնապետին) Պատուական դաշուսաղ:

Վահագ. — Ազնիւ վէ ասըլզատէ ես էֆէնտի:

Մանկ. — (Վարդանին) Բարով ու խերով:

Վարդ. — Ես քէ խուրպան,

Մանկ. — (Մանեսոֆին) Հրամայեցէք ալ:

Մանես. — Յարգանդներս յայտնում եմ:

Մանկ. — (Ապրահիմին) Անչէն ու սէնչէն:

Ապրահ. — Գաղաթ խեյրէք, դէյէք:

Մանկ. — (Օնորիոսին) Եւ եւս առաւել բարի առաքեցաք:

Օնոր. — Ի Հօրէ Ամենակալէ:

Մանկ. — Հմայեկա դառնանք մեր դործին, յայտնի է ձեռնարկը:

28

Հայաստանը աւեր ու աւերակ դարձուցանելու ինչ։ Ան չէն քաղաքները, ան կանաչ եզրերը, ան աշխատատեղեր գեղացիները, ոչ խար, կով, էշ, շուն, կատու, ալ բան չին ձգեր, էմմէնալ ժողովեր տարեր ին։

Իշխման ասոր համար մեր մըստ ազանները ու փաշաները, հօնախանք ու թաշակցականք, զիտունք և ուսմակարք, վերակազմածիք, զուգահեռիք աս էմմէնն ու էմմէնական, բարեխոնի խառնակութիւն ին խեղ տէ, իրար փաթթելիք վէ մէյ մէկու քինթ ու բերան պագնելով, խալլ ու խարար ին արեր իւր էմմէն հայէ մարդ գլխ մէյմէկ տուրք ժողովին . . . վէ աս բանը օր էսէլ լըմնցնելու համար ճեղ, ճեղ, մէճէխներ խուռմիշ անել ուղեր ին իւր մէշլէ մէշլէ ժուռ տի գան վէ դէմէրնին ելլողին ետխան տի ժողովին, վէ տուրքին տէֆտէրին տախիլ տի անին։

Իշխմէ մեղ հրամանքնիս ալ մարդու տեղ դնելով՝ րիճա կանին իւր աս վաղիֆն խապուլ անինք, ասոր համար օրէնք է իւր մեր աս ժողովքին աթոռակալ մի ու դպրապետ մի տընկինք, չունքի էմմէն գլխէ մէյմէկ ձան իւր ելլէ նը Բաբելոնի խառնակութիւնը կու դառնայ։

Ուրեմն ես իմ կողմէս Օնորբիոս արեղան լայլիս կու տեսնիմ, վէ հրմակուց ձէռքս վէր կու տնկիմ։ (Ձեռքը վեր կ'առնէ)

Օնորբ . — (Ոտքի ելնելով) Եւ ո՛վ քան զքեզ արժանի աթոռոյդ զոր կոչեցեալ էք դատել զարդարս և զմեղաւորս։

Յովի . — Ըզմարդ որ ասաց չատ սէր սուրբ է։

Վարդ . — Իմ ախբերք ինչ որ ասեն՝ ես ալ կասեմ խա՛ւ։

Սերոր . — Ատուկէն ես ալ կուզիմ ուր մեր ոչխար մանկասար աղան ըլլի։

Պողոս . — Փէք մինասիպ արը։

Վոամ . — Կեցցէ՛ սահմանադրութիւն։

Մանկ . — (Ընդմիջելով) Փրկիչին բանայիրը չինք, մարդու պէս խաբար մի տրվէք, (Ապրահիմին) դուն իշ կըսես։

Ապրահ . — Քոյեա խալիս, անա մաարաֆշ հայերէն։

Մանկ . — Ուրեմն ձեռքերնիտ վեր տնկեցէք, (ձեռքերն ին վեր) Եկէր իւր կուլի նը դպրապետն ալ մեր տէր սուրբ

արբազան արեղան թող լընի, վէ անոր հրմար ալ ձախ ձեռքեռնիտ վեր տնկեցէք, (ձախերնին ալ վեր) էյ, վար առէք, չնորհակալ իմ էմմէնքէտ ալ, (նախագահին աթոռը կ'ելլէ) իշխմէ ես վեր կելլիմ, (կը նստի և ձեռքերը իրար զարնելով) մանչիւկ Օլընես, (ծառան կուգայ) մանչիւկ, մէյ մէկ խէյֆէ եփէ վէ չընկրտախ մին ալ բեր իւր աա չիւրիւկ խօսք անողներուն զընկոցնիմ իւր ձաներնին կըլին (ծառան կը մեկնի) (Օնորբիոս սին) Ա՛ռ աս թողթդ ու խէլէմդ, մէյմի չընկատախին ձանը, վէ մէյ մին ալ պօշ պողաղութիւն անողները գիր խէլէմի մա՛ռներ, վէ մնացածը գրէ իւր ետքէն կարդաս, (Օնորբիոս կը գրէ) (խաչ հանելով) անիւն հօր, և վօրդօյ, և ֆողոյն սըրբոյ էմմէն։ Հըմայեկս ես աթոռակալս կուզիմ վէ էօմըր կու անիմ իւր պօշպողաղութիւն չի տի անէք։

(Ամէնքը) Ո՛հ . . .

Մանկ . — Այո լինի ձեզ իւր, աշխարքս արունի ծով է դառձեր, վէ մարդիք լաթերնին հաներ ին ու մէջը մտեր ին կու լօյնան, ա՛խ ան տաժկուն փիճերը, մեր անմեղուկ կըլիճները, մեր հարսներն ու աշխիւնները, մեծ ու պղտիկ աղա պապաները, մեր խաթուն մարերը, էմմէնն ու էմմէնական դարտիկներ տարեր ին, պզտի պըլիկները կոխկըտտեր ին, տըհա լուս աշխարք չի տեսածներն ալ իրենց մօրը փօրէն դուրս ին հաներ ու ճէխկըտտեր ին . . . դպրատիւնին մոնչերը խայլաններն լեցուցեր վէ սեւ ու ճերմակ ծովերն ին թափեր։ Տասը հարուր հազար չարդեր ին, վէ տասը հարուր հազար ալ լեռներն ու պայիրները սիւփիրթմիշ ին արեր։

Աս խուսուսին աս Մըսրա չէօլը եփեյի հայ լինելուն, մեր ֆօս տեղի իշխան աղաները մեղի լայլիս տեսիլին իւր ճեղ մի լինինք, խորհուրդ անինք, վէ ան ողջ մնացած մասլումնեւրուն համար դռնէ դուռ օսնինք, տուրք է ըսինք առնինք, բուրդ է ըսինք առնինք, բամպակ է ըսինք առնինք, վէլհասըլ փարա տի ճողվինք վէս սէլամ, խօսքը մեր մէջ մնայ, աս փարայովը հէմ հաց տի առնինք, (հրացանի բլղակին դպելու ձեւ կ'ընէ) հէմ աս տի առնինք . . . ուրեմն պէտք է իւր էմմէնքնիս ալ

պէնսերնու քէօշէն աղէյ մի կըլալեկինք, վէ մեր սրտերն ու ֆօգիրները մաքրինք, և անկի ետեւ ճամբայ խնինք: Ասուած օղորմի ֆօգուն: օղորմած ֆօդի աղա պապան կ'ըսեր քի, չըլն, չըլն ետէն նալչա տուր իշ պիթիբէն ախչա տուր: Իշթէ աս խուսուսին լաֆ մի ունիքը բերաննիա բացէք վէ մեղքերնիա լացէք, ես աթոռակալս մտիկ տի անիմ վէ դպրապետն ալ վըզըր, վըզըր տի դրէ, (Յովհաննէսին) աղա օվընէս, էվէլի էօմիրտէ դիւն հրամանքդ ելիր կօյնէ վէ խելքիդ փչածը դիւրս թափէ իւր, նայինք թը կո'ւա է, չէնը կորկոտ է:

Յովհ. — (Ոտքի) (Օնաբիտս կը դրէ) Ձիմ բոունձք զիմ ճանին, զիմ գլուխ զիմ խելքին, ես ձեր ճանին խուրպան, ինչ որ կ'ուզէք, զիմ փարէն, զիմ ճան, գէմմէնն ալ կուտամ, չունքի մեր Մըօ դաշտը գէմմէնն ալ թալլեր ու ժողկեր տաւեր ին, ըզտավարն, ըզգօմէչն, ղեղերն, ու գէշերն, ըզմարգիք, ըզլիկտաք, ըզճահիլ զախճըկունք, գէբախէք, ըզճըմերն ըզբըմերն: Ալ բան չէ մնացեր, ըսա հօդին որ ունիմ, ըսա զիմ ճան զԱստուած թող չ'առնէ, որ մէկ օր ան Սուրը կարապետին ճանապարհը ծառք առնիմ, և ան կօռատար տաճիկներու գէմմէն գէմմէնական դիւրս թափիմ. . . զիմ ճան թող ձեզ լընի խուրպան, օր էտէչ ճամպախ ինկէք, որ մէկ օր էտէչ գէմմէնն ալ փրկինք ու խանգատացնինք:

Ախ, ան Սուրը կարապետի տօնին օրը, սըխըտար երախէ էի, մեր ճըմերուն հետ կենայինք ըզ տըներ, ըսկուն կ'երգեինք, (կ'երգէ).

Ինչ բարոզ է աս տարի, ինչ խերով է աս տարի,
կախըն տօս. կախըն տօս, ելիմ տանքի ճըլօրդոս,
փեամիմ թոցուզ իմ գօլօզ (կը նստի):

Մանկ. — (Զանգակ) Ալ կօգտէ, զիրա կիւ նայիմ իւր չըզուէտ դիւրս կ'ելլեա: Հըմայեկս հասկըցա՞ք մեր այս Մշեցի աղբօրը ըսածները, էկէր իւր չի հասկցաք նը ան ալ իմին բապուճս չէ: Է՛յ չամիչ Արթին աղա, ելի՛ր նայինք դիւն իշ տի կըկըցնես:

(Ոտքի) Իմ էմմուս, իմ պապս, իմ ախքրտաքս և ես,

ասկից էռսուն տարի էտէչ Ամերիգային ճամբան ձէռք առինք, ան թարըլսին հոն մէկ հայ չիկար, պօլ, պօլ վաստեկցինք ու խարբերդ դառճանք, օլուխնուս ու չօճուխնուս աղւոր, աղւոր կու նայէինք, մեր էմչիբիք աս տեսան վէ աչքերնին չորս բացին, իմ քիչ դրուս դուք շատ իմացէք, աս պատճառով Տիարպէքիբիք, Վանցիք, Սըվադցիք, Մըշեցիք, Ատանացիք հասըլը էմմէն տեղի Հայերը հոն թափեցան, զըցին եկան, զըցին եկան վէ Ամերիգա հաւկիթներ ամեցին, տուներ չինեցին, չիֆթլիկներ գնեցին, ամեցան ու բազմացան, և պատճառ եղան, որ ասոր հարուր հազարաւոր Հայեր ձագալին ու մնան. . . հէլէ տաճկուն գանկէն ազատեցան, հիմա Ամերիգայի զագէթաները կու գրին քի անտեղի բոլոր Հայերը միացեր ին ու քեսանին ալ բացեր ին, և պօլ, պօլ կուտան, տըհա կ'ուզէք իրաւ հասկընալ նը անտեղի կըարիճները սիւրիւ, սիւրիւ Գաբրիէլ հրէշ տակապետին իսկէլէն ելիր ին, որ կ'ըսուի Արխանգէլուս, հոնկէ քէռուն այսինքն մօսկօֆին երկիրը գնացին, պախկին ու ձունւրուն մէջ պըլըվեցան, անութի ծառա ալ կեցան, մինչև իյարբերդի մօտիկը տալմիշ էղան և Աստուծոյ ողորմութեամբը էռսուն հազար տաճիկ ջարդեցին: Էկէր ուր Քէոփն ձգեր նը մէկ չուն չի տի ձգէին անդիի աշխարքը տի խրկէին. . . ախ, մեր բախտէն քէռուն զօրքերը տաճկուն հետ զօղտուկ ճիլվէ արին և մեր հայ կարիճներուն հետ ալ թէրալէմիշ էղան, հինգ վեց ճիլան պօլուններ ալ բոնեցին ու կախեցին, Հայերուն ըսել ուզեցին քի ալ տաճիկ չի տի զարնէք, երբ որ տեսան քի գործը գէշ է. վէ Քէոփն ալ սեպէ քի տաճկըցիք է նը, առին քալեցին և օլըրեցան զըցին ետ: Բայց իրենց անտը տըհա առած չի լըննընուն, նորէն կինէ սիւրիւ սիւրիւ հոս կ'ուզան, չի գիտիմ ամմա հոս տեղ մը եըզըմիշ կուլին ուր մէկ օր ան չուները լըմնցընին:

Իշթէ կ'ուզէք նը ասունց էմմէն հոս տեղի Հայերուն իմացընինք, որ ասոնք ալ հէմ փարա տան հէմ մարդ տան, հասըլը զօրք տան վասէլամ: (կը նստի)

Մանկ. — Էֆէրիմ Արթին, սա շարթու չիւրիւթլիւ

խորթաներուն իշ տի ըսինք, (Սերորին) պարուն Սերոր, ելի՛ր կոյնէ իւր քուկին ալ պոյժտ տեսնինք :

Սերոր — Հէրի՛Փ, իշ տի տեսնէք պոյժտ, նէ պոյ մնա՛ց նէ ալ սոյ, շուն շան որդիքը կըյքեցին վառեցին ժախ ժրախ ժողուեցին առին տարին: Հէրի՛Փ, վախտուն մեր Սըվազը Լէնկ-թամուրը եկեր աւերէ է ամմա ասխըտար ալ չէ աւըներ, գեղ մի աւըներ է գեղ մի ձգեր է, մարդ մի մորթեր է, մարդ մին ալ ձգեր է, հէլէ կնիկներուն ու օլուխ չօճուխի ձեռք չէ դըպ-ցուցեր... է՛հ, իշ տի անինք, եղածը եղած է, լընկիքին նա-յինք, էկեր ուր մէկ սիրտ մէկ հողի հայ ունինք նը, անուց մարը կու լացընինք ու օխտը պօրտերնին կու դարձնինք. . . իշթէ ասունք միութիւնով, խաչըխով ու բազուկով կու լընի, աս իրեք խօսքերը աշխրքիս երորդութիւնն է, ասոր համար իշթէ ես ատուկէն իմ սիրտս մէկ, իմ խանութս կու ծախիմ և էմիջն ալ կուտամ, եղաւ երկուք, ան անուշիկ Մայր Հայաս-տանին ծնած ու սնուցած սա Սըվազի բազուկներս ալ կու տամ, իշթէ եղաւ իրեք, խերն անիծիմ ես աս կեանքին իշթէ ես կ'երթամ: (կը նստի)

Մանկ . — Երթաս բարով Տէրը հետդ լընի, ֆօղ բռնեա օսկի դառնայ: (Պօղոսին) չը՛ք եօքարը :

Պօղոս — (Ուրբի) Տէրտիմի, տէրմանըմը, եարատանտան տիլէրիմ ֆէրմանըմը, ծնտան սօղրա գըլըճըմը պիլէրիմ, վաթա-նըմա կիտէրիմ, տուչմանըմըն տամարինի քէսէրիմ, աղղըմը զօր տամլա տամլա իշէրիմ :

Ա՛խ, խայրինիք, վա՛խ, խայրինիք, նէ Ժիրայրլար կէօր-միշիմ վէ նէ տէ Շմաւոնլար տիյնէմիշիմ, խաթըլատըքճաղ լա-սըմ կէլիօր, հէլէ պու սօն կոտորասլարի տուեալի նէ գիշերիմ գիշեր, նէ սորէկիմ սորէկ տիր, ա՛խ, եավրուլարըմ, վա՛խ, եավ-րուլարըմ, սիւրիլտիլէր կիթտիլէր, եանտի խարապ օլտի դայ-սէրի: Շու վիա լիտանի աղղըմա ալմայաճաղըմ ամմա, նէ եա-փայիմ քի հայճա պիլմէմ: Պէնիմ ճանըմ ճիկէրիմ հազըր նաղըր, փարա խուսուսի տէ Սալած օղորմաս է: (կը նստի)

Մանկ . — (Զանգակը) օթուր, (Վռամին) գիւն ելի՛ր նայինք պարուն աղա:

Վռամ . — Ներսէս Պատրիարքը Սան - Ստէֆանոս դնաց. Պոլիսը պարապ մնաց:

Մանկ . — (Զանգակ) Բուկին ալ խելքդ ու միտքդ Պո-լիս դնաց, դգուճդ պարապ մնաց, պօշ պօղազու թիւն մտիկ չի տի անինք :

Վռամ . — Պեշիկթաշլեանը . . .

Մանկ . — Ա՛յ, պէշիկնիտ ալ տաշերնիտ ալ :

Վռամ . — Դուրեանը երբ վարդովեանին կ'երթար . . .

Մանկ . — Դուռն ալ երբ փրկիլ կ'երթայիր . . . ինծի նայէ պարուն, պօշ պօղազը փուռնին նետեր ըսեր է քի վատս թաց է, դուռն քու տէրտդ լաց վէ էսչըլիտ հացը խած . . .

Վռամ . — Օտեան և սանմանադրութիւն . . .

Մանկ . — Գլօխդ օսնի ան չունին տըված սանմանադրու-թիւնն ալ . . . ատենկ խալթեր իւր տի անես նը վար նստէ . . .

Վռամ . — Իրաւունք չունիք իմ խօսքերս խանդարելու :

Մանկ . — Ես աթոռակալ իմ, հէմ կու խանդըրիմ հէմ կու կանկրիմ . . . (բարկութեամբ զանգակը կը հնչէ)

Օնորբի — (Ուրբի ելլելով) խաղազութիւն ամենեղուն . . .

Մանկ . — Եւ ընդ հողորդ քում, բարի ծնողացդ, ամա աս խաղազութիւն չէ, գիրա խաղըութիւն է: (Վարդանին) ելի՛ր դիւն իւր սա վրամշապուր է ինչ է տեղը նստի, (Վռամ կը նստի ցաւած) :

Վարդ . — Քօ տուն ախօլ չէղնի, ծօ ինչ կօռատար է:

Մանկ . — (Զանգակ) գիւն ալ սարուրթմիշ մի աներ մէմէքէթիտ Վանայ վրայ բան մի իւր գիտես նը ցաթկէ իւր պոյժտ տեսնինք :

Վարդ . — (Երգելով և Մանկասար ալ ինքնաբերաբար կը պարէ)

Գըցէք տեսէք իշ բարի տարի է կեւել Վանայ վըրէն,

կեւել մեղ, կեւել մեղ,

Գըցէք տեսէք Մըկոն հեծեր վըր տաճկուն,

Հեծեր վրէն, հեծեր վրէն,

Վա՛սպուրական զէ՛մէէն տեղւան հրացաններ դօռացին,

Գօռացի՛ն մեր առջմընի գլխուն վրայ տեղացին,
Ելեք տեսէք իշ րարի տարի է կեւել մեր վան,

Ախ իմ վան, ճան իմ վան:

Դու՛ն զրացիք, Ակօն. Մըկօն, Խէչօն, Կարօն միացան

Միացան, Քուրտին Թուրքին զիմացան,

Դիմացան ու վանայ բերդին տիրացան:

Ելեր ւեկեր պայծառ արեւն ի վան,

Դըցէք տեսէք էմմէն կողմէն հայեր գան,

Ծերն ու տղան հարան ու փեսան

Ազատ է խուրպան. ազատ է:

Ահա կուտամ զիմ փող ձեզի ախպրտիք,

Ահա կուտամ զիմ ճան ձեզի քրվըտիք

Թող ճըւան, թող բըղան

Ազատեն բոլոր Հայաստան:

Մանկ. — (Կանչելով) մաչուկ Օվընի՛ս, (ծառան կը մանէ) մաչուկ աճապա դուրսէն մարդ տեսա՛ւ:

Ծառ. — Ո՛չ, աղաս ո՛չ (ծառան կը մեկնի):

Մանկ. — (Ընկերներուն) մարդու բան մի՛ բտեք քի աթոռակալը խաղցաւ: Ախբար, աս իշ պիշիմ ժողով է. անենկ բաներ կանին իւր մարդուն ճիւղերը խայմիշ կուլի: Էֆէրիմ վանցի ախպար քիշից մը սրտիկս բացիր (Մանտատօֆին) վեր ելիր հայինք զիւն իշ տի պարես, ես վալս չի գիտիմ, պօշ տեղը եօթութմիշ մաներ իս, սէնկ աղէկ խէյտէ մի իւր գիտես նը գիւն չունի՛:

Մանտատ. — (Ուռի) Ամպողջ Եւրոպան մէկ տղու պէս ոտքի է կանգնել:

Մանկ. — Կօյներ է նը թող հասի քեզի ինչ, էյ...

Մանտատ. — Այս ես ու գեռին մէջ բնական էր որ փոքր աղջերը տուժէին, որոնցից մէկն ալ Հայերը եղան. պանից դուրս եկաւ որ հայերն ալ գէնք վերցնեն և ինկնապաշտպա-
նութեան զիման, նրա համար էլ մարդ և փող պէտք էր: Ռու-
սահայերը արին ինչ որ կարողացան անել, և շատերն ալ հա-
րին ինչ որ կարող էին անել, դա ինքնին պատճառ մը չէ յու-

սահառելու, հէնց այս բոլէիս որոշ կազմակերպութեան գլուխն անցնելու ենք. նիւթական ու պարօղական առատ պաշար ճա-
րելու ենք, զժուար հարցեր և անանցանելի ճանապարհներ են
սրանք, պայց այս անգամ հայուն պատմասնհատական կոյու-
թիւնը ճանչցուելով վաղճանը կը լինի ազատ և անկախ Հայաս-
տանի մը կազմը: Ահա ես տրամադրում եմ իմ նիւթական ու
պարօղական աջակցութիւններս, պէտք է ամէն ոք իր կարողու-
թիւնները տրամադրէ, նախ պէտք է փող տան ինչ որ մեծ կա-
րիք կայ:

Մանկ. — Իրաւ շատ բան չի հասկցայ ամմա, ան իւր փող կ'ըսէ նը՝ զուռնա տի թարգմանինք, մէսէլա, ըսել կ'ուզէ քի չի տըվողին դուռը տալուով ու զուռնայով եհանք. աս խուսուսին աղա Մանտատօֆին պզտըտիկ գիտողութիւն մի տի անիմ, մեր երկիրը կ'ըսին քի, ալանա սիւլըրի սինէկ սազ, ալմայանա տալուլ զուռնա աղ: Իշթէ ես աթոռակալս տալուլ զուռնայով փարա ժողիւլու դէմ իմ:

Մանտ. — Փող որ ասում եմ, ինչպէս կ'ըսէք տաճկա-
հայերդ:

Մանկ. — (Ջանդակ և բարկութիւն) տաճիկ հայ չիկայ ֆէօս բերանդ դուն քեզ ժողուէ:

Մանտ. — Գէշ վերջաւորութիւն կ'ունենայ երբ ատենա-
պետ մը ժողովականաց խօսքերը չըմբռնէ:

Մանկ. — Ես տաժկութիւնը չիմ ընդունիր, (Օնորբիոսին) գրէ դպրասպետ, Ռուսաց տիւնէն պարուն Մանտատօֆ, որ Ման-
թաշօֆին կազին վաքօօօվը ֆօս եկեր է, և հաւուսն մէջի կազը հատեր է վէ աս պարունը ետ դառնալ ուզեր իսէտէ, Տարտա-
նելին ծալը ինկիլիզը խըզկած լընելուն, վէ աս ում խումը ան-
կուտի թէ կուտով ատ մեզի մութ է, իշթէ ֆէօս մնացեր է,
վէ աս իրար չի հակառիք բաբելոնի խառնալութիւն ժողովին
անդամ ձեռնադրեր ին, ֆախէթ իրեն պօլէն դիւրս հէրզէներ
կերաւ իւր, ևս աթոռակալս չնկատախը գնկուցնելով ազառլամիշ
արի, էկէր իւր կուլի նը աս ում խումը տէֆ անինք, վէ անոր
տեղը Մանթաշօֆին պըռօլէն մէկը դնինք իւր ում խում ալ է,

եան եան ալ է, ճան ճան ալ է, վէ ասէնկով գործը մալէշի կու
կապինք վէստէլամ:

Մանտ . — Բայց ես վերին մարմնոյ առջև բողոքական մը
կարող եմ դառնալ:

Մանկ . — Կ'ուզես նը մահմէտական դառնի՞ր, սարուխ
կապէ, ճամին գնայ չիտի ներիմ:

Օնորբ . — Զտուեալն իշխանութիւն ի Փարսոնէ ար-
քայէ, առ Պետրարսէ դահճապետն, որ դատեսցէ զՅովսէփ զար-
դար դատաստանան իւրով, բայց Յովսէփ զնոյն արքայէ գտաւ
չնորհաւ եղև մեծ քան զամենայն Եգիպտացիա:

Ապրհ . — Է՛յ վա՛...

Օնորբ . — Վասնորոյ փրկեաց զԵգիպտոս ի սովէ: Արդ,
տէր աթոռակալ, թէպէտ արդար են բարկութիւնք քո, սա-
կայն Մանտատօֆ եւս արժանի է գտանել զչնորհաւ առաջի ա-
թոռոյ քո:

Մանկ . — Աղէ՛յ մի չի հասկցայ ամմա էլէ՛լէլէմ գործը
մալէշի կապել կ'ուզէ:

Ապրհ . — (Մանկասարին) մալէ՛շ խալակայ հօվա քա-
ման հայ ասկ:

Մանկ . — Ալիշան խաթրաք:

Ապրհ . — Դաթալ խէյրէք:

Մանկ . — (Մանտատօֆին) ես քեզ մեղայ ըսէ վէ նստէ
վար:

Մանտ . — Բան մը չհասկցայ, չեմ գիտեր ի՞նչ եղայ:

Մանկ . — Էմմէնա Աստըծու մեղայ: (Ալրահիմին) Ը՛թլա
ի՛նդի...

Ապրահ . — (Ոտքի) անա ուհաթ միսկին հայ, անա ան-
տի թէլէթը միա ֆէտտան արտ, անա մանտիլ ֆուլուս, մա-
ֆիշ ալիշան խաշիշ... խիւլասայի քէլամ անա էտտիլաք նուս
ֆէտտան արտ, ալիշան Հայտատան, ալիշան էլ վէլատ, էլ
արտը տի անտի Սուտան, ֆօ՛, ֆօ՛, քաման չուայի...

Մանկ . — Թա՛խթ, թա՛խթ, օուտ վէ նստէ (Օնորբիո-
սին) աս պէլէտի հայ արապին խօսքերը տէֆթէրիտ քինարիկը

խայտ արէ իւր էկէր բան մի չի փրցնինք նը մըյրատովը կըյ-
ինք ու նետինք, (Օնորբիոսին) համբարձէ՛ք զիւք:

Օնորբ . — Աշխարհին վասպուրականայ կայր զկտուց Ա-
նապատն եւ ֆնայր միշտ Անապատ, անդ բազմաշարժար վանա-
կանքն զգեցան պատմութեան կարմիր եւ եղին զպսակ փշոյ ի
գլուխ իւրեանց: Ամենայն աւուրս կարոյին Նարեկ եւ ճէն-
ճէրէին զնովաւ Արդ, եկ զցասումն մօնկուական, տեսին զաչս
իմ եւ չոչափեցին զձեռս իմ: Այս արք անպատկառք, հանէին
ի պատեանէ զսուրս, զաղէզս, զօրոք բազմոք, ընդ գաւազանաւ
եւ երկաթեաւ: Եւ յանձամ հանէին զկրօնաւորքն ի կտուցէ ըզ-
կտուրս, եւ անդ եղև ի կտտարած աշխարհի: Սիրտ իմ սասա-
նէր երբ տեսանէի ամենեքեան զոր կոտորէին եւ փշէին զգլուխս
նոցա՝ որպէս լու ի լուոյ եւ զաղիւրս մեռելոտի: Տրուպս որպէս
սարսափահար, փախեայ եւ թաքեայ ի հեռուստ ինչ քարան-
ձախ: Յետ զերիս աւուրս եկի զարտաքս, եւ վաղվաղակի չոքայ
եւ անկայ ընդ ճանապարհաւն, յաղաքս հեռանալոյ յԱսորեստան:
Եւ իբրեւ յաւուրն մատառներորդի, մոլորեցայ որպէս զոչխար՝
Անդ եհաւ թշնամին եւ ձեռս կառկառեալ, կապեաց եւ կալանա-
ւորեաց եւ տարաւ ի մայրաքաղաքն Արաբիոյ զոր կոչի Պաղատտ:
Անդ ետուն ինձ սուր եւ զրահ, արարին զիս ոմն մարտնչող եւ
հրաման տային ինձ փշրել զանմեղութիւն եւ զարդարութիւն:
Սակայն ոչ կարացի չար առնել եւ կոտորել զբարին, որք զային
ի Հնդկաստանէ եւ իջանէին յԱսորիս եւ ի Բաբելոն:

Ինչ նուազ աւուրս անկալ եւ գերեցայ ի ձեռս ծովապե-
տաց: Առաւել ճշմարտագոյնն էր արձակուեցայ ի կապանաց եւ
ի գերութենէ: Եւ յորժամ անկաւ Պաղատտ, արուպս փառօք
բազմօք, եւ ընդ բազում գերելոց ամին եւ բերին յԵգիպտոս:
Նոյն յետան ազատ անձ կացուցին, որպէս տեսանեն աչք ձեր:
Արդ, լուր լիցի առ ձեզ ո՛վ դատաւորք, որ կամաւս ցանկամ
երթալ անդ որ բանակած են որդիք Թորգոմայ եւ ֆնայրդքն
Հայկայ զարմէն... Լեալ հոգով սրբով կամիմ մարանչիլ անե-
ղագոյնս քան զամենայն զինուորեալք: Յաղաքս վերադառնելոյ
նախանձելի գահոյն Այրարատեան աշխարհի:

Մանկ . — (Օնորբիոս կը նստի և Մանկասար օտքի)
Տիար աղբրաք, ալ էմէն ֆօդի իր տուտուկը չալեց . համը-
ցաք չի հասկցաք . ըսէք մեղայ աստըծոյ : Մեր լեռները եչ-
խուն անուռով դար մի կայ, անոր քովիլը եհաս ու քչիմի
դաչիս նը խը՛ր տէյի կու կօյրի ու վար կիյնի, անդին կէլ կէ-
լէլիմ կըման խոտ մի կայ, տէ դիւն կրնասնը անոր մօտիկը գնայ
իւր պօյըտ տեանիմ, խա՛ր տեհի հասած տեղը կու խաղնէ ու
մարտալ կու լացընէ, աս խոտը բարով կերակուր կուլլի ամմա
տեւերին իւր հետը գըլտիս չի տի էլլին նը վաղ ծնցերին ջար-
դելէն ալ ուտելէն ալ . . .

Յուցանէ առակս որ, անունք իւր եշխունի պէս էին նը
փըթ տէյի կօյեցան ու վար ինկան . . . հմայեկս տի ըսեք քի
իչ տի անէին, ի՞նչու, Շապին իարահիսարի մեր կճան խոտերը
քիչ տաճի՞կ կըլլեցին, անդին գնա Զէյթունն ու Սըվաղը, Ուր-
ֆայէն ու մուրֆայէն քիչ ըսըրդաննե՛ր ելան իշթէ վանն ու
Մուսալ լեռը մեղի օրինակ, տաժիուս մարը լացուցին ու վա-
պուճները ձէսքը տըլլին Պարմէ սա թորբախ ալմասի տի
լընէր ու տի լընէր նը, թող 300 քուրթի, իր եքին քով վեց գըրօ
չարինք, անխտար ալ տաժիու գլօխ շան տղաք, քանի
մին ալ լեզլի մէզիլի, վէ չորս հինգ հատ ալ մատնիչ հայ, մէկ
երկու պօչնակ դօչնակ, քօնի մին ալ չէրքէզ մէրքէզ, յէ աս
էմէնիկին փորը կըր խուռուշունով իւր լեցընինք նը իշթէ
թիւրլիւ ալմասի մի կու լընէր իւր համէն չէիր կըթանար :
(զանգակը) դէօրն իւր ըսիմ նը ես ալ սալուրթմիչ արիւ
նիհայէթ դառնանք մեր գործին :

Այստի է իւր մեր Ամերիգայի վէ Մըսըրա կամաւոր ախ-
բարիկները միտէֆիրի պէս էկիրին ֆէօս վէ սէվլիւ պօյէրնին
տընկերին ու սօխախ սօխախ կօլըրին :

Երէկ իրիկուն գիտ ծառայականս Մանկասար աղաս Ազ-
գային սէրայը կանչեր էին, վէ բիճա արին իւր քչիյմի բեմբա-
սանքներ անիմ : Մեր Մըսըրա թախում մի թէնպէլ երիտասարդ-
ներն ալ ֆօն էին, պօյ պօյ կիիկներն ու ալխիկները, սատկած
խուշերը գլխուռուն վրայ էին կարեր վէ եղըլմիչ էղեր նստեր էին :

Ես աչքս դոցեցի, բերանս բացի, մեկը օծեցի, որ մեկը
կոծեցի, որը լացուցի, որմէկն ալ խնաացուցի, ոմանք խուշեցի,
ոմանք ալ շոնեցի, վէ կամաւորներու համար ալ սրտիկիս
ծալքերը բացի, մէյմին ալ բոլոր հոգիովս երկինքն ելայ, վէ
Ասված սրապային աթոռին էօջին կայեցայ, վէ խնդրեցի իւր
սա մեր կըրքիճները օր էօէջ Սուրբ Մակարի վանդին կզգիէն,
անոր գիմայի լեռները ծնցընէ, վէ հայ ազգին դաշնակից թա-
գաւորներուն համար ալ օրնէք մի փակցուցի ու տեղս նստե-
ցայ : Հմայեկս աս մեր արեգային ձաղը թող մեր սա ճղակտոր
ժողովքին պօչ պօղաղութիւններն ալ կարգայ իւր տէֆ լընինք
եհանք :

Օնորբ . — (Կը կարգայ) Ի թւին Ռ. Ն. Ս. Ե. ի մետա-
սաներորդ առաքն Նաւասարդի և յիններորդ ժամոյն գիշերոյ
ժողովեցան իշխանք, ոմն Մանկասար ի քաղաքէ Ակնայ, ոմն
Մշեցի անուանակալն Յովհաննէս, Վարդան ի Վանէ Վասպուրա-
կանէ, Զէմէնճի Պօղոս ի քաղաքէ Կեսարիոյ, և զՄանստաօֆն
յԱրարատեան Հանրապետութենէ Հայոց, ի Վաղարշապատ :
Այլ ոմն երեսփոխան Սերոբ Սեբաստացի, զՎաճապուտն Կ.
Պօլսէ, Չամիչ կամ Արթիւն ի Քարբերէ, Ապրանիմ սեւա-
մուրթն Եգիպտահայ, Օնորբիոս ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի ի
ի կառուց Անապատէ :

Սրդ ժողովականք արկին զլիճակ և եղև Մանկասար
աղա աթոռակալ, ընդորս երկրորդ վիճակաւ, Օնորբիոս Անա-
պատական կարգեցաւ գաղապետ Աթոռակալն յայտ արար ա-
մանեցուն որք բաղմալ էին յաթոռոյ օրինականաց, և զոչեաց :
Լուր լիցի ձեզ, որ արիւնաներկ Հայաստան հայցէ օգնութիւն
զարմէն Թորգոմայ, որ կան և մնան խաղաղ կենցաղաւորու-
թեամբ յեզիպատս, զկնի բանիս ժողովականք կարգ ի կարգ
ճառաբանեցին այսպէս :

Ի խորոց սրտէ խօսք ընդ Մշեցուց . — Զիմ բոունձք գիմ
ճանին, զիմ խեղք գիմ գլխին, զիմ փարէն, զիմ ճան, զէմէնն
ալ կուտամ :

Չամիչ Արթիւն . — Իմ քաղաքս, իմ աղբրաքս,

Ամերիկայի գրքին, Հայաստանէն և Էմմէն տեղէն հոն թափեցան, հաւկիթներ ամեցին, ամեցան ու բազմացան, կուտան ու միշտ կուտան, ողջ ըլլան, և մինք ալ պէտք է հոս տանք և հոս ողջ ըլլանք:

Սերոբ Սերաստացի. — Հէրիֆ Լէնկ թէմուրը, հէրիֆ տաճիկը, մէկը շատ շարդեց մէկը քիչ, ասոր համար ես սիրտս, գրամս և Սեւազցիի բազուկներս կուտամ:

Չէմէնճի Պօղոս. — Տիթիւրէրիմ, կիսէրիմ, կէլիւրիմ, ու մարրմ, տիւրիմ, ասարրմ, քէսէրրմ, վէ ճանրմ ֆէտան իտէրիմ, փարա խոստուսի տէ ասվաս օղորմաս է:

Վառաշապուհ. — Սահմանադրութիւն, Ներսէս Պատրիարք, Վարդովեան, Մէյրէմ Գուլի, Օտեան, Մաքսուտ Սիմօն Աթոռակալն ընդհուպ եհար զգանգակն, լի եղեւ սրտմառութեամբ և բարկութեամբ, վասն անիմանալի բանին այսորիկ Օնորբիոս Ծառայ Բրիտտոսի յոտնկայս ետ խաղաղութիւն ամենեցուն: Եւ յորժամ ել Վարդանի վանէ վասպուրականէ, թեւ առեալ ի պար մտանէր, և երգեր գերգ նոր, վասն ազատագրութեանն Վասպուրական աշխարհի, ընդ որս ցընծալով խաղայր աթոռակալն մեր եւորոպէական շարժմամբ գոչեաց մեղայ: Հետ այսորիկ կանգնեցաւ աղա Մանտատոֆ և իւր տոհմական լեզուաւն բառբառեաց: Աթոռակալն մեր զայրանալով զայրացաւ և հրամայեաց արտաքսել ի ժողովականացս, Ծառայ Ծառայից Օնորբիոս Վանականն, անկաւ յոտս գահոյից աթոռակալին և հայցեաց թողութիւն վասն թիւրիմաց բանին այսորիկ Ուր ուրեմն եղև վաղվաղակի խաղաղութիւն. նոյն հետան խօսեցաւ Ապրահիմ Եգիպտահայն, հարստութիւն իւր կայր առաւել քան երեք հարիւր ֆէտտան հող, բայց և եւս ունէր ի Սուտան և աւելի վեր անարժէք հող կէս ֆէտտան, զայս միայնակ կէս ֆէտտանն իւր անծայրածիր ընդարձակութեամբ, անեասանելի երկայնութեամբ և անիմանալի լայնութեամբը նուիրէր զասկիս սովամահ մանկուոյն որբոց և այրեաց: Յետ բանիս Օնորբիոս Ծառայ Տիւառն լի հաւատով եկ յարտաքս և պատմէր զչար աղէտն Կոռուց Անապատի, թէ՛ ո՞րպէս փախեաւ և թագեաւ, թէ՛ ո՞ր-

պէս եղև մանուկ զինւորեալ, թէ՛ երբ եկ, յեգիպտոս, և ի վերայ այսր ամենայնի աթոռակալն վերջաբան առնէր, զվայրի խոտն առակէր, զուղտս կլանելով, զմօղուկս քամելով արձակեաց զժողովս արդիւնաբեր ամէն:

Մանկ. — Հմայեկս աս գրին տակը իմզանիս դրէք իւր վաղուան ժողովին ինչ տի անինք նը ան ալ ըսիմ ու ժողովը սիւբիւրթմիշ անիմ իւր տէֆ լինինք եհանք: (Ամէնքը կ'ըստուրագրեն) Մշոյ գաշտին գոմերը դարձան. Հա', մեծ էշը ախոռը մոռցանք, մեր աս իրիկուան չիւրիւկ խօսքերէն նէ մեր սոսկալիս մէջ փարա մի ինկաւ, նէ ալ ան մասլուճներուն պատառիկ մի հաց ժըմնցնելու ճարը նայեցանք, ժամացոյցը կուգառնայ ու կու գառնայ, մէյմինալ կու նայիս իւր կու կօյնի, ի՛նչ տի անինք, իշթէ անոր կոթը տի պըլտըրըքնիք իւր նորէն կիւնէ բանիս իշթէ ասէնկ ալ մեր լեռներուն ու մաղարաններուն մէջ մնացողներուն համար ալ կարմրուկ օսկի կ'ուզէ իւր անով խուռմիշ անինք իւր անունց սրտին զէնպէտէկները չի կօյնին: Ուրեմն դիւք էմէնքնիդ ալ մէյմէկ վազիֆէ առէք և ճօցած մարդիկնիդ ֆօս բերէք իւր տուրքին տէֆթէրին տախիլ անինք: (Վառմին) զիւն Պոլսեցի պարուն աղա, իմ շախաներուս ներող գտնըվէ վէ աս գործին ծօյրը բէռը քու վրադ կ'իյնի, չունքի ֆօս Մըսրա Հայերուն մեծ մասը Պօլսեցի ին, էկէր իւր ճահտ անես նը իշթէ ան քու չիւրիւկ սահմանադրութիւնիս տեղը. կիւրիկ ոսկի թաղով մարդուկ մի կուգայ վէ արարատ աշխարքին վրայ կու նստի, վէ դիւք ալ Պոլսէն սիւրիւ սիւրիւ ֆէճօ կուգագ վէստէլամ:

Վառմ. — Իսկ դուք ալ հոն չի ժամանած ձեր այդ բարկութեան չափ մը դրէք:

Մանկ. — Իմ զաւակս քու ատ ըսածներուդ էմէնն ալ տի կատարէ: (Մանտատօֆին) Դիւն ալ հոս եփէյի ում խումներ ունիս, ջանք արէ իւր բան մին ալ դիւն փրցնես:

Մանտ. — Նախ փափաքելի էր որ դուք և ձեզի նմանողներ այդ հին գոռոզութիւններէն մերկապարանոց լինէիք. և ամէն հայ անհատի քով ձեր այդ թրքական վարմունքին հայկական խոնարհ ձեւ մը տա:

22.

5220

← ԳԻՆԻ | ՅՐ. →

2013

